

УДК 94(477.51-21) «18»

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/78-2-5>

Каріна СОЛДАТОВА,
orcid.org/0009-0009-3141-0145
завідувач відділу археології

Національного історико-культурного заповідника «Гетьманська столиця»
(Батурин, Чернігівська область, Україна) *karina_soldatova@ukr.net*

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КОЗАЦЬКОГО НАСЕЛЕННЯ МІСТА БАТУРИНА ВІД ІВАНА МАЗЕПИ ДО КИРИЛА РОЗУМОВСЬКОГО

У статті на основі описів Батурина 1726 р. та 1765–1769 рр. з'ясовується кількість козацьких родин, які проживали у місті від часів гетьманування Івана Мазепи (1687–1708) до гетьманування Кирила Розумовського (1750–1764). Для цього автор здійснює вибірку за однаковими прізвищами мешканців, визначивши їхню генеалогічну спорідненість та кількість. У дослідженні розглянуто козацькі родини, які оселилися у місті не пізніше другої половини XVII ст. Отримані дані верифікуються із матеріалами інших писемних джерел XVIII ст. В результаті автор локалізує проживання сімей у Батурині упродовж значного часу за територіальною приналежністю, здійснює реконструкцію їхньої генеалогічної спорідненості та соціального статусу в розглянутому населеному пункті. У дослідженні розглядаються козацькі родини у розрізі 2–3 поколінь і визначається їхній статус за майновою ознакою. Відповідно, в описі 1726 р. більшість розглянутих козацьких домогосподарств були віднесені до групи «піїші». Дослідники зараховують їх до неможливої категорії козацьких родин Батурина, які мали скрутне економічне становище. Крім того, автор визначає, чи вдалося в подальшому зберегти нащадкам описаних родин свій соціальний стан. Так, згідно перепису, у 1765–1769 рр. в Батурині кількість мешканців збільшилася, а згадані вище родини майже всі зберегли той же соціальний статус, що й їхні предки. Проте, серед них вже почав з'являтися інший соціальний поділ на дві категорії козаків: виборні та підпомічники. Розглянуті описи підтвердили постійне проживання тут значної кількості козацьких родин від часів гетьманування Івана Мазепи. Вони та їхні нащадки, попри знищення міста, продовжували тут мешкати й в період гетьманування Кирила Розумовського. Порівнюючи дані опису 1726 р. з іншими статистичними джерелами, автор доводить, що кількість козацьких родин у місті Батурині упродовж другої половини XVIII ст. збільшилася, як і загалом загальна кількість населення. Проте, при цьому збільшилася і кількість безземельних та збіднілих козаків (підпомічників). У дослідженні висунуто припущення, що це було спричинено дією різних факторів, серед яких варто виділити наступні: політика російського уряду щодо кількості реєстрових козаків, вплив на майнове становище козацьких родин російсько-турецької війни 1735–1739 рр., висока смертність козаків у зв'язку з виконанням ними трудових повинностей на будівництві фортець, каналів та укріплених ліній, неспроможність виконання військової повинності.

Ключові слова: козацький стан, прізвище, опис, сповідний розпис, Батурин.

Karina SOLDATOVA,
orcid.org/0009-0009-3141-0145
Head of the Archeology Department
National Historical and Cultural Reserve “Hetman's Capital”
(Baturyn, Ukraine) *karina_soldatova@ukr.net*

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE COSSACK POPULATION OF THE CITY OF BATURYN FROM IVAN MAZEPA TO KYRYLO ROZUMOVSKYI

Based on the descriptions of the city of Baturyn in 1726 and 1765–1769, in the article was found out the number of Cossack families who lived in the city from the time of the hetmanship of Ivan Mazepa (1687–1708) to the hetmanship of Kyrylo Rozumovskyi (1750–1764). For this purpose, the author selects residents with identical surnames, determining their genealogical relationship and their total number. In the survey were considered the Cossack families who settled in the city no later than the second half of the 17th century. The obtained data is consistent with materials from other written sources of the 18th century. As a result, the author localizes the residence of families in Baturyn for a considerable time by territorial affiliation, reconstructs their genealogical kinship and social status in the considered settlement. In the survey Cossack families are considered across 2–3 generations with aim to determinate their property status. Respectively, according to the 1726 census, the most of the considered Cossack households were assigned as the «infantry» groups. Researchers include them in the poor category of Baturyn Cossack families, who had a difficult economic situation. In addition, the author determines whether the descendants of the described families managed to preserve their social status in the future. Thus, according to the 1765–1769 census, the number of residents in Baturyn increased, and the above-mentioned families almost all retained the same social status as their ancestors. However, among them another social division into two categories of Cossacks began to appear. Namely that were «vyborni» and «pidpomichnyky».

The considered descriptions confirmed the permanent residence of a significant number of Cossack families here since the hetmanship of Ivan Mazepa. They and their descendants, despite the destruction of the city, continued to live here during the hetmanship of Kyrylp Rozumovskyi. Comparing data from the 1726 census with other statistical sources, the author proves that the number of Cossack families in the city of Baturyn during the second half of the 18th century increased, as well as the total population in general. However, at the same time, the number of landless and impoverished Cossacks («pidpomichnyky») also increased. In the survey, author supposes that this was caused by the action of various factors, among which the following should be highlighted: the policy of the Russian government regarding the number of registered Cossacks, the impact on the Cossack families property situation of the Russian-Turkish war of 1735–1739, high mortality of Cossacks in connection with their labor duties during the construction of fortresses, canals and fortified lines, inability to perform military service.

Key words: Cossack state, surname, census, confession register, Baturyn.

Постановка проблеми. Козацтво було одним з двох найчисельніших соціальних станів Гетьманщини ранньомодерного часу. Важливим джерелом для дослідження історії козацького населення є різноманітні компути, ведення, описи та ревізії, які постійно проводилися владою з військовою чи фіскальною метою.

Мета статті – здійснивши ідентифікацію за прізвищами, прослідкувати чисельність та «територіальну приналежність» постійного козацького населення гетьманської резиденції Батурина упродовж 1708–1769 рр. та реконструювати історію окремих козацьких домогосподарств. Для цього здійснимо вибірку за однаковими прізвищами мешканців, розмістивши дані у зведених таблицях, що дозволить з'ясувати їхню генеалогічну спорідненість та кількість за матеріалами перепису мешканців міста 1726 р. та Генерального опису Лівобережної України (1765–1769). Також порівняємо отримані відомості з даними інших джерел, що містять матеріали обліку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Натепер питання козацького населення в історії розвитку міста Батурина, як адміністративного центру однойменної сотні Ніжинського полку, другої половини XVII–XVIII ст. недостатньо вивчено.

До питання утворення Батуринської сотні, історії міста Батурина, сотенних сіл, складу сотенної старшини першим звернувся Олександр Лазаревський у праці «Опис старої Малоросії» (Лазаревський, 1893: 252–267). Вивчаючи приватно-спадкове та рангове землеволодіння козацької старшини Ніжинського полку, розглядала Батуринську сотню Наталія Василенко (Василенко, 1900: 41–55). Віктор Романовський, з'ясовуючи питання впливу системи оренд на економіку Гетьманщини XVII–XVIII ст., на основі виявленого ним статистичного документа Генеральної військової канцелярії, розглянув упровадження їх на прикладі Батуринській сотні (Романовський, 1930: 4–15). Віктор Борисенко, вивчаючи соціально-економічний розвиток Лівобережної України XVII ст., неодноразово звертався до розгляду

сільського господарства, ремесел і промислів у маєтностях козацької старшини та мешканців Батуринської сотні (Борисенко, 1995: 184, 217). Уперше на «столичний статус» Батуринської сотні в працях звернув увагу Вадим Дядиченко, аналізуючи особливості існування сотенної структури в системі управління Гетьманщини. Історик указує на дві сотні, які прямо підпорядковувалися гетьману та Генеральній військовій канцелярії, – Батуринську та Глухівську (Дядиченко, 1959: 248–281). Про «столичний статус» у дослідженнях згадували також Олександр Путро, Сергій Павленко та Ірина Кривошея (Путро, 2008: 52; Павленко, 2004: 52; Кривошея, 2015: 3). Серед досліджень останніх років варто звернути увагу на роботи Сергія Павленка, який з'ясував кількість мешканців сотенного центру (Павленко, 2008: 39–41). Публікацією джерел по Батуринській тематиці завдячуємо й Інні Тарасенко та Юрію Мицику. У дослідженнях ці історики аналізували доробок Олександра Лазаревського, зверталися до розгляду історії населених пунктів сотні, аналізували склад сотенної старшини, склад духовенства (Тарасенко, Мицик, 2014: 64–372). Водночас публікували архівні матеріали, що розкривають різні аспекти економічного, соціального та політичного життя мешканців адміністративної одиниці. Також вагомий внесок до дослідження сотні зробили й батуринські історики – Микола Терех (Терех, 2008: 406–407), Наталія Саєнко (Саєнко, 2016: 115–122) та Марина Хармак (Хармак, 2016: 225–228).

Виклад основного матеріалу. За відправну точку в нашому дослідженні візьмемо опис 1726 р., проведений під час передачі Батурина російському генералу Олександру Меншикову. По смерті царя Петра I Меншиков цинічно витребував у його наступниці Катерини I знищене ним самим у листопаді 1708 р. місто із округою. Цей унікальний збірник документів містить описи Батурина, Любеча та 72 сіл, хуторів, слобод, що територіально знаходились в межах Ніжинського, Прилуцького, Стародубського та Чернігівського полків

Гетьманщини і частина з яких колись належала гетьману Івану Мазепі. Наразі рукопис зберігається у Чернігівському обласному історичному музеї імені В. В. Тарновського. Цей документ опубліковано Ігорем Ситим під назвою «Мазепина книга» у 2005 р. (Ситий, 2005: 5–6). З 92 аркуша опису подаються відомості про стан міста після подій Батуринської трагедії 1708 р. та пожежі 1723 р., а далі подано списки власників домогосподарств. Майже всі вони були корінними мешканцями. За описом 1726 р. в місті знаходилося 105 дворів козацької старшини та дворів рядових козаків.

Друге залучене джерело – це матеріали Генерального опису Лівобережної України (1765–1769), які є детальним переписом мешканців Гетьманщини, проведеним генерал-губернатором Петром Румянцевим. Його метою був детальний облік населення, отримання докладних відомостей про соціально-економічний та демографічний стан краю. Як вказує дослідник Ігор Сердюк, це джерело має свої переваги: високий інформаційний потенціал, уніфіковану систему фіксації даних, широке коло інформації, з'ясованої та зафіксованої авторами опису. Водночас серед недоліків виділяє те, що у центрі опису знаходилися платники податків, мали місце навмисні та випадкові неточності, невисока статистична культура чиновників XVIII ст. тощо (Сердюк, 2011: 79–85).

Матеріали Генерального опису міста Батурина у складі опису Батуринської сотні зберігаються в Центральному історичному архіві України, в місті Києві, фонд 57, опис 1, справа 55. У джерелі подано докладний опис кожного двору міста. Такий опис традиційно складався з декількох частин. Спочатку розміщувалася таблиця з переліком житлових та господарських будівель мешканців двору. Там вказували дані про земельні угіддя, худобу, промисли тощо. Окрім цього, подавався опис будинку господаря, господарських приміщень – комор, стень, хлівів, клунь. Окремо вказували стан двору: «новий», «старий» чи «ветхий». Друга частина опису складалася з декількох пунктів: вказувалася соціальна приналежність, місце народження, прізвище, ім'я господаря, дружини. Далі перераховували дітей, вказували їхні імена від старшого до молодшого. Окремо переписували родичів, їхні сім'ї. Традиційно вказувалися їхні імена, місце народження. У третій графі містилися дані про вік та стан здоров'я мешканців двору.

За підрахунками автора, в обох джерелах вдалося виявити 41 козацьку родину із спільними прізвищами. Це були корінні мешканці Батурина, яких в народі часто позначали «свої» (Таблиця 1). Як вказує Юрій Волошин, на теренах Гетьман-

щини існував чіткий розподіл за територіальною ознакою – «свої» та «не свої». Адже у XVIII ст. етнічна приналежність відігравала другорядне значення, а на перше місце ставилися територіальна та релігійна (Волошин, 2016: 146).

Можемо припустити, що виділені автором родини були між собою родичами та мали спільне походження. Розглянуті козацькі родини оселилися у місті не пізніше другої половини XVII ст. Незважаючи на значні руйнування Батурина у 1708 р. ці родини продовжили тут мешкати у наступні 60 років. Це нам підтверджує наступне джерело – Генеральний опис Лівобережної України (1765–1769).

Окремо автором було виокремлено 9 козацьких родин із спільною формою прізвища (Таблиця 2), які потенційно могли мати спільне походження. До прикладу, прізвище Ємченко у матеріалах Генерального опису звучить як Ємець (ЦДІАК України, Ф. 57, Оп. 1, Спр. 55: арк. 714 зв.).

Як слушно зазначає Юрій Волошин, у XVIII ст. ще не існувало усталених прізвищ. Тож зазвичай дослідники мають справу не з повноцінним прізвищем, а радше з прізвищем, що знаходилося у процесі трансформації у прізвище. У джерелах фіксуються випадки, коли носії прізвища під впливом певних обставин самостійно його змінювали. До прізвища додавали *-ський/цький* або *-ович* чи *-ко*. Часто траплялося, що російські канцеляристи українські прізвища змінювали під російську традицію і це в результаті призводило до втрати початкової форми прізвища. До прикладу, в описі 1726 р. згадується прізвище Халимоненко, а вже в матеріалах Генерального опису це прізвище зустрічається із зміненним закінченням – Халимонов (ЦДІАК України, Ф. 57, Оп. 1, Спр. 55: арк. 683 зв.). Тож можемо припустити, що згадані мешканці між собою мали близьку родинну спорідненість.

За укладеними таблицями розглянемо козацькі родини у розрізі 2–3 поколінь і визначимо їхній статус за майновою ознакою. Як бачимо, в описі 1726 р. більшість розглянутих козацьких домогосподарств віднесені до групи «піші» – 13 сімей. Дослідник цього опису Ігор Ситий зараховує їх до неможливої категорії козацьких родин Батурина, які мали скрутне економічне становище. Окрім цієї групи згадуються ще «маломожні» – 7 сімей. Їх також можемо віднести до неможливих козацьких домогосподарств.

Зустрічається в описі й така категорія козаків, як «посильні». До цієї категорії було віднесено 7 родин. Можемо припустити, що це козаки, які не брали участь у військових походах, а під-

порядковувалися безпосередньо гетьману та виконували його різноманітні доручення. Про посильних козаків періоду Івана Мазепи згадується у листах гетьмана. Так, у 1689 р. батуринський козак Кіндрат Соловей вказаний як таємний гетьманський посланець до валаського господаря (Смолій, 2002: 302–303). У жовтні 1689 р. гетьман відправив до Запорозької Січі лист із іншим посланцем – батуринським козаком Сидором Горбаченком. Після виконання завдання Горбаченко у травні 1690 р. повернувся до Батурина (Смолій, 2002: 357–358). Інколи козаки Батуринської сотні були задіяні як супроводжуючі царських посланців. Додатково в описі 1726 р. зустрічаємо дані про одну сім'ю сотенного осавула та 14 родин, які не були віднесені до жодної вище згаданої групи і позначалися просто як «козаки».

Також за даними зведених таблиць автору вдалося з'ясувати, чи вдалося зберегти нащадкам описаних родин свій соціальний стан. Згідно перепису, у 1765–1769 рр. в Батурині кількість мешканців збільшилася, а згадані вище родини майже всі продовжили перебувати в тому ж соціальному статусі, але поділялися вже на дві категорії козаків: виборні та підпомічники. Як відомо, на початку російсько-турецької війни за царським указом від 24 квітня 1735 р. в усій Гетьманщині було виділено 20 тисяч виборних козаків. Решта повинна була їм «*во всім спомоществовать*» (Павленко, 2007: 240). Отож виборні козаки й далі мали нести військову службу. В свою чергу підпомічники звільнялися від цього обов'язку, але замість служби вони мали постачати виборним козакам провіант, зброю, коней, одяг. Також обробляти їхні землі, коли виборні перебували у військових походах, нести форпостну службу чи бути погоничем для козацького обозу та регулярних російських військ. Крім цього, підпомічників могли залучати як сторожу при сотенних чи полкових канцеляріях (Апанович, 1969: 21–22). Віднесення козаків до тієї чи іншої категорії чітко визначалося у спеціальній інструкції Генеральної військової канцелярії від 16 вересня 1735 р. (Київська старовина, 1902: 85–88). За нею до виборних належали козаки, що мали власну земельну ділянку чи земельні угіддя, займалися сільським господарством, різними промислами (винокурінням, бджолярством, млинарством тощо). До підпомічників зараховували малоземельних або ж зовсім безземельних козаків без будь-яких промислів чи угідь, але з власною хатою (Швидько, 2004: 240).

Козаки проаналізованої вибірки в 1760-х рр. були переважно підпомічниками. За двома табли-

цями бачимо, що 3 козацькі родини перейшли в групу підсусідків. Вони жили в будинку господаря чи в окремій хаті на подвір'ї та в якості оплати за наданий «притулок» працювали на його користь. Такі мешканці займалися сільським господарством або могли бути залученими до занять промислами чи ремеслами, які мав господар двору. За Генеральним описом підсусідки були приписані до дворів представників козацької старшини та козаків.

Лише 7 родин було віднесено до виборних козаків, отже, деякі козаки із незаможних категорій підвищили свій соціально-економічний стан. До прикладу, як родина козаків Горбанів. Тарас Горбань у 1726 р. згадується як «козак маломожний». Денис Горбань у матеріалах Генерального опису згадується вже як виборний козак, що, вірогідно, було пов'язано із його кар'єрними успіхами. Але більшість мешканців не змінила своє економічне становище і далі залишалася у тому ж статусі в козацькій ієрархії, що й їхні предки. Помічаємо, що в матеріалах Генерального опису (1765–1769) записані й козацькі вдови, які були спроможні відправити на службу сина або наймита. Таких родин автором нараховано 17.

Приналежність вищерозглянутих родин до корінних мешканців Батурина та те, що їх нащадки не змінили місця проживання, доводять нам й інші писемні джерела середини XVIII ст. Автором були залучені сповідні розписи чотирьох церков Батурина (Покрови Пресвятої Богородиці, Святого Миколая, Троїцької та Введення Пресвятої Богородиці), що зберігаються в Державному архіві Чернігівської області. У церковній документації вдалося ідентифікувати 20 родин із прізвищами, які були представлені в описі 1726 р. та матеріалах Генерального опису Батурина. Вони позначені як «*военные и их домашние*», тобто були віднесені до козацького стану (ДАЧО, Ф. 679, Оп. 1, Спр. 1518).

Тож бачимо, розглянуті козацькі родини намагалися зберегти свою станову приналежність та мешкали у місті упродовж значного часу. Також це свідчить про те, що чоловіки – носії прізвищ – у пошуках шлюбних пар обмежувалися територією міста та навколишніх сіл і залишалися жити на успадкованих козацьких ґрунтах.

Можемо припустити, що Батурин залишався пріоритетним місцем для проживання козацьких родин. Це нам підтверджують наступні джерела. У 1669 р. Батуринська сотня отримала особливий статус «столічної». Вона була вилучена з-під юрисдикції полкової адміністрації і підпорядковувалася гетьману та гетьманському уряду. Провідним станом Батуринської сотні були козаки. Вони мали особливий при-

вілей, адже переважно несли службу при гетьманах та склали окремий військовий підрозділ. Після знищення гетьманської резиденції в 1708 р. Батуринська сотня залишилася при тих же привілеях, що й за гетьманів Д. Ігнатовича, І. Самойловича та І. Мазепи. У 1718 р. адміністративна одиниця не записана з рештою сотень у першій книзі «присяги» на вірність цесаревичу Петру Петровичу, що була укладена в Ніжині. Згадується вона в другій книзі «присяги» разом із Глухівською та «засеймськими» сотнями, що відбували різноманітні повинності на «бунчук и двор гетманський» і зберігали за собою адміністративну окремішність і службові привілеї. Присяга відбувалася в Глухові (Кривошея, 2015: 4). Козацькі родини цієї адміністративної одиниці в той час продовжили отримувати різноманітні привілеї від гетьманської адміністрації. Наприклад, у 1726 р. пушкарі Батуринської сотні були звільнені від сплати консистентських зборів (ЦДІАК України, Ф. 51, Оп. 3, Спр. 2086: арк. 1–4 зв.). Остаточо до Ніжинської полкової адміністрації Батуринська сотня була повернута гетьманом Данилом Апостолом (ЦДІАК України, Ф. 51, Оп. 3, Спр. 2649: арк. 1). Але козаки разом з батуринським сотником часто відмовлялися виконувати різні завдання ніжинського полковника. До прикладу, у 1728 р. батуринський сотник Федір Стожок скаржився гетьману на полкову адміністрацію, яка вимагала надіслати з Батурина 50 людей для виконання у місті Ніжині різної «работизни», з чим батуринські мешканці категорично не погоджувалися (ЦДІАК України, Ф. 51, Оп. 3, Спр. 427: арк. 1).

У часи Кирила Розумовського, у 1750–1764 рр. Батурин знову де-юре стає гетьманською резиденцією. Батуринський сотник продовжував займати особливе місце у владній ієрархії. Але питання про статус козаків Батуринської сотні того періоду потребує ще додаткових досліджень.

Висновки. Таким чином, описи міста Батурина 1726 р. та 1765–1769 рр. є важливими джерелами для вивчення історії козацьких домогосподарств. Розглянуті описи підтверджують постійне проживання тут значної кількості козацьких родин від часів гетьманування Івана Мазепи. Вони та їхні нащадки, попри знищення міста, продовжували тут мешкати й в період гетьманування Кирила Розумовського. Порівнюючи дані опису 1726 р. з іншими статистичними джерелами, можемо стверджувати, що кількість козацьких родин у місті Батурині упродовж другої половини XVIII ст. збільшилася, як загалом і загальна кількість населення. Але при цьому збільшилася і кількість безземельних та збіднілих козаків (підпомічників). Можемо припустити, що це також було наслідком політики російського уряду щодо кількості реєстрових козаків, впливу на майнове становище козацьких родин російсько-турецької війни 1735–1739 рр., високої смертності козаків у зв'язку з виконанням ними трудових повинностей на будівництві фортець, каналів та укріплених ліній, «ухиляння» частини козацьких родин від військової повинності та навмисний їхній перехід до збіднілої категорії.

Таблиця 1

Кількість козацьких домогосподарств за однаковими прізвищами (за матеріалами опису Батурина 1726 року, матеріалами Генерального опису Лівобережної України (1765–1769) та сповідними розписами батуринських церков XVIII ст.)

	«Мазепина книга» 1726 р. [1]		Генеральний опис Лівобережної України (1765–1769) [4]		Сповідні розписи батуринських церков XVIII ст. [12]
1	Авула Хведор	«піший»	Авула Іван	підпомічник	Авула Іван Покровська церква, 1757 р.
2	Горбань Тарас	«маломожний»	Горбань Леонтій	підпомічник	Горбань Олексій, Горбаненко Петро Покровська церква, 1757 р.
			Горбань Петро	підпомічник	
			Горбань Денис	виборний	
			Горбанька Євгенія, вдова	підпомічниця	
3	Губаренко Олексій	«піший»	Губаренко Никита	підпомічник	Губаренко Никита Троїцька церква, 1757 р.
4	Гриненко Грицько	«посильний»	Гриниха Анна (вдова)	підпомічниця	Ганна Гриниха Введенська церква, 1757 р.
5	Дорошенко Грицько	«маломожний»	Дорошенко Яков	підсусідок козачки Скакунки	
			Дорошенко Лаврін	підпомічник	
			Дорошенко Василь	підпомічник	

	«Мазепина книга» 1726 р. [1]		Генеральний опис Лівобережної України (1765–1769) [4]		Сповідні розписи батурицьких церков XVIII ст. [12]
6	Ємченко Федор	козак	Ємчиха Євдокія (вдова)	підпомічниця	Ємцовна Феодосія Покровська церква, 1757 р.
7	Жук Хведор	«маломожний»	Жук Алексій	підпомічник	
			Жук Яким	підпомічник	
8-10	Костюченко Василь	Козак	Костюченкова Марія Филипова (вдова)	підпомічниця	
	Костюченко Демко (Дем'ян)	«піший»			
	Костюченко Гарасим	«піший»			
11	Калчиха Анна (вдова)	«піша»	Калченко Осип	підпомічник	
			Калченко Федор	підпомічник	
12	Ковпита Ігнат	«посильний»	Ковпита Корній	підпомічник	
			Ковпита Григорій	підпомічник	
13	Лемішка Василь	Козак	Лемішка Павел	виборний	Лемішко Павел Покровська церква, 1757 р.
			Лемішка Мойсій	підпомічник	
14	Лизенко Петро	«посильний»	Лизенко Яков	підпомічник	
			Лизенко Іван	підпомічник	
			Лизенкова Агафія Іванова (вдова)	підпомічниця	
15	Мотуз Петро	козак	Мотуз Денис	підпомічник	
			Мотуз Афанас	підпомічник	
16	Максименко Михайло	козак	Максименко Данило	підпомічник	
17	Мелешко Юско (Юхим)	козак	Мелешко Павел	підпомічник	
			Мелешко Михайло	підпомічник	
			Мелешчиха Меланія Федорова (вдова)	козачка	
			Мелешко Лук'ян	козак	
			Мелешко (Поджарій) Григорій	виборний	
18	Мищенко Филон	козак	Мищенко Карпо	підпомічник	
19	Мороз Стефан	«піший»	Мороз Захарій	підпомічник	
20	Оникієнко Мартин	«посильний»	Оникієнко Алексій	підпомічник	
21	Павленко Роман	«маломожний»	Павленко Роман	підпомічник	
22	Пулинець Андрій	«піший»	Пулинчиха Тетяна (вдова)	підсусідка	
			Пулинець Прокіп	підпомічник	
			Пулинчиха Пелагія Тарасова (вдова)	підпомічниця	
23	Перебинос Грицько	«піший»	Перебинос Дем'ян	підпомічник	
24	Побожий Кузьма	«посильний»	Побожий Антон	виборний	Побожий Антон Покровська церква, 1757 р.
25	Псарник Василь	«посильний»	Псарник Максим	підпомічник	
26	Проценко Процько (Прокіп)	«маломожний»	Проценко Константій	підпомічник	
			Проценко Петро	підпомічник	
27	Русак Грицько	осавул	Русак Семен	підпомічник	Русак Семен Троїцька церква, 1757 р.

	«Мазепина книга» 1726 р. [1]		Генеральний опис Лівобережної України (1765–1769) [4]		Сповідні розписи батуринських церков XVIII ст. [12]
28-29	Солонина Ничипор	козак	Солониниха Меланія (вдова)	підпомічниця	
	Солонина Іван	«піший»	Солониниха Дарія (вдова)	підпомічниця	
			Солониниха Уліяна (вдова)	підпомічниця	
30	Стовпець Василь	козак	Стовпець Тимофій	підпомічник	Стовпець Агрипина (вдова) Троїцька церква, 1757 р.
			Стовпець Павел	підпомічник	
31	Салник Іван	козак	Салничка Матрона Михайлова (вдова)	підпомічниця	Салник Іван, Салникова Марина, Салников Матвій Троїцька церква, 1757 р.
			Салник Пилип	підпомічник	
32	Соловей Василь	козак	Соловей Лук'ян	підпомічник	Соловей Лук'ян Миколаївська церква, 1757 р.
33-34	Сивець Мойсій	«піший»	Сивець Василь	підпомічник	Сивець Йосиф Миколаївська церква, 1757 р.
	Сивець Опанас	«піший»	Сивець Єсип	підпомічник	
			Сивець Григорій	підпомічник	
35	Сметана Хома	«піший»	Сметана Павел	підпомічник	
36	Торкун Іван	«маломожний»	Торкун Трофим	підпомічник	
37	Тимченко Іван	«посильний»	Тимченкова Пелагія (вдова)	підпомічниця	Тимченко Михайло, Тимченко Лук'ян, Тимченко Петро Введенська церква, 1757 р.
38	Харевскій Іван	козак	Харевскій Григорій	підпомічник	Харевскій Іван Троїцька церква, 1757 р.
39	Халимоненко Кирик (Кирило)	«піший»	Халимоненко Яким	пушкар	
40	Якубинський Грицько	козак	Якубинская Федора Мойсієва (вдова)	підпомічниця	
41	Якименко Остап	«маломожний»	Якименко Петро	підпомічник	Якименко Григорій Миколаївська церква, 1757 р..

Таблиця 2

Козацькі родини, що мають спільну форму прізвища (за матеріалами опису Батурина 1726 р., матеріалами Генерального опису Лівобережної України (1765–1769) та сповідними розписами батуринських церков XVIII ст.)

	«Мазепина книга» 1726 р.		Матеріали Генерального опису Лівобережної України (1765–1769)		Сповідні розписи батуринських церков XVIII ст.
1	Бутенко Юрко	козак	Буток Сидор	підпомічник	Бутенко Іван, Бутиха Євдокія, Бутовна Матрона, Бутиха Уляна Введенська церква, 1757 р.
			Буток Григорій	підпомічник	
2	Василювський Хвеско (Федір)	«піший»	Василювченко Григорій	підпомічник	Василювченко Лазар Миколаївська церква, 1757 р.
3	Гришаєнко Клим	«маломожний»	Гришай Остап	виборний	Гришай Євстафій Покровська церква, 1757 р.

«Мазепина книга» 1726 р.		Матеріали Генерального опису Лівобережної України (1765–1769)		Сповідні розписи батурицьких церков XVIII ст.	
4	Ємченко Федор	Козак	Ємець Кирило	виборний	Ємчиха Феодосія Покровська церква, 1757 р.
5	Мойсієнко Карпо	«маломожний»	Мойсієва Євдокія, брат її Федор	підсусідки	
6	Прохоренко Михайло	«маломожний»	Прохорець Іван	підпомічник	
			Прохорець Іван	підпомічник	
			Прохорець Степан	підпомічник	
7	Скакуненко Стефан	«піший»	Скакунка Анна Семенова (вдова)	підпомічниця	Скакун Степан, Миколаївська церква, 1757 р.
			Скакун Семен	виборний	
8	Товстушенко Данило	«піший»	Товстуховна Катерина Уласова (вдова)	підпомічниця	
			Товстуха Василь	підпомічник	
9	Халимоненко Кирик (Кирило)	«піший»	Халимонов Хома	підпомічник	

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Апанович. О. Збройні сили України першої половини XVIII ст. Київ: Наукова думка, 1969. 222 с.
2. Борисенко В. Соціально-економічний розвиток Лівобережної України в другій половині XVII ст. Київ: Наук. думка, 1995. 263 с.
3. Волошин Ю. Козаки і посполиті: Миська спільнота Полтави другої половини XVIII ст. Київ: К.І.С., 2016. 356 с.
4. Генеральное следствие о маестностях Нежинского полка / под ред. Н.П. Василенко. Чернигов: Изд. ред. «Зем. Сб. Черниг. губ.», 1900. 418 с.
5. Державний архів Чернігівської області. Фонд 679, опис 1, справа 1518, 365 арк.
6. Доба гетьмана Івана Мазепи в документах / відп. ред. І. Ситий; упорядн. С. Павленко. Чернігівський історичний музей ім. В. В. Тарновського; Канадський інститут українських студій Альбертського університету; Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. 1144 с.
7. Дядиченко В. Нариси суспільно-політичного устрою Лівобережної України кінця XVII – початку XVIII ст. Київ: Видавництво АН УРСР, 1959. 531 с.
8. Кривошея І. Значне товариство військове Ніжинського полку на етапі переходу до сталих чинів неурядової старшини (кінець XVII – перша чверть XVIII ст.). *Сіверянський літопис*. 2015. № 5. С. 3–9.
9. Лазаревский А. Описание старой Малороссии. Материалы для истории заселения, землевладения и управления. Т. 2. Полк Нежинский. Киев: Тип. К.Н. Милевского, 1893. 552 с.
10. Листи Івана Мазепи. 1687–1691 / упоряд. та авт. передм. В. Станіславський; відп. ред. В. Смолій. Київ: Інститут історії України НАНУ, 2002. Т. 1. 480 с.
11. Листи Івана Мазепи. 1687–1691 / упоряд. та авт. передм. В. Станіславський; відп. ред. В. Смолій. Київ: Інститут історії України НАНУ, 2002. Т. 1. С. 357–358.
12. Мазепина книга / упор. та вступна стаття І. Ситого. НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського; Чернігівський історичний музей ім. В. В. Тарновського; Канадський інститут українських студій Альбертського університету; Сіверський інститут регіональних досліджень. Чернігів, 2005. 525 с.
13. Мицик Ю., Тарасенко І. З опису Батурицької сотні О.М. Лазаревського. *Сіверянський літопис*. 2014. № 6. С. 364–372.
14. Павленко С. Оточення гетьмана Мазепи: соратники та прибічники. Київ: Вид. дім «КМ Академія», 2004. 602 с.
15. Павленко С. Перепис Батурина 1666 року. *Пам'ятки України: історія та культура*. 2008. № 3. С. 39–41.
16. Путро О. Гетьман Кирило Розумовський та його доба (з історії українського державотворення XVIII ст.): монографія: у 2 ч. Київ: ДАКККІМ, 2008. Ч. 1. 239 с.
17. Распоряжение князя А.И. Шаховского о разделении малороссийских козаков на «выборных» и «подпомощников», 1735. *Киевская старина*. 1902. Вып. 2, февраль. С. 85–88.
18. Романовський В. Документ до історії державного скарбу давньої Гетьманщини. *Український археографічний збірник* / Археографічна Комісія Української Академії Наук. Київ: Друкарня УАН, 1930. Т. 3. С. 4–15.

19. Саєнко Н. Козацькі родини Батурина другої половини XVIII ст. за даними Генерального опису Лівобережної України. *Краєзнавство*. 2016. № 1–2. С. 115–122.
20. Сердюк І. Полкових городов обивателі: історико-демографічна характеристика міського населення Гетьманщини другої половини XVIII ст. Полтава: ТОВ «АСМІ», 2011. 304 с.
21. Терех М. Промисловість Батурина доби К. Розумовського (XVIII–XIX ст.). *Батуринська старовина: збірник наукових праць, присвячений 300-літтю Батуринської трагедії*. Київ: Вид-во ім. Олени Теліги, 2008. С. 406–407.
22. Хармак М. Винокурний промисел Батурина у XVII–XVIII ст. *Сіверщина в історії України: збірник наукових праць*. Київ-Глухів, 2016. Вип. 9. С. 225–228
23. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. Фонд 57, опис 1, справа 55, 1034 арк.
24. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. Фонд 57, опис 1, справа 55, арк. 683 зв.
25. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. Фонд 51, опис 3, справа 2086, 4 арк.
26. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. Фонд 51, опис 3, справа 2649, 1 арк.
27. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. Фонд 51, опис 3, справа 427, 10 арк.
28. Швидько Г. Компут і ревізія Миргородського полку 1723 р. / Національний гірничий університет; Інститут гуманітарних проблем; Інститут української археографії та джерелознавства імені М.С. Грушевського НАН України. Дніпропетровськ: Національний гірничий університет, 2004. 335 с.

REFERENCES

1. Arpanovych. O. (1969) Zbroyni syly Ukrainy pershoi polovyny XVIII st. [Military forces of Ukraine in the first half of 18th century] *Naukova dumka*, 222. [in Ukrainian]
2. Borysenko V. (1995) Sotsialno-ekonomichnyy rozvytok Livoberezhnoi Ukrainy v druhiiy polovyni XVII st. [Socio-economic development of Left Bank Ukraine in the second half of the 17th century] *Nauk. dumka*, 263. [in Ukrainian]
3. Voloshyn Yu. (2016) Kozaky i pospolityi: Miska spilnota Poltavy druhoi polovyny XVIII st. [Cossacks and Commoners: The City Community of Poltava in the Second Half of the 18th Century] *K.I.S.*, 356. [in Ukrainian]
4. (1900) Heneralnoe sledstviie o maietnostiakh Niezhynskoho polka / pod red. N.P. Vasilenko. [General investigation on the property of the Nezhin regiment / Editor N.P. Vasilenko] *Izd. red. «Zem. Sb. Chernih. hub.»*, 418. [in Russian]
5. Derzhavnyy arkhiv Chernihivskoi oblasti [State archive of Chernihiv region] Fond 679, opys 1, справа 1518, арк. 365.
6. (2007) Doba hetmana Ivana Mazepy v dokumentakh. Red. Sytyi I. [The days of Hetman Ivan Mazepa in documents. Editor Sytyi I.] *Chernihivskiy i storychniy muzei im. V. V. Tarnovskoho; Kanadskiy instytut ukrayinskykh studii Alberta skoho universytetu; Instytut rukopysu Natsionalnoi biblioteki Ukrainy im. V. I. Vernadskoho. Byd. dim «Kyievo-Mohylyanska akademiia»*, 1144. [in Ukrainian]
7. Diadychenko V. (1959) Narisy suspilno-politychnoho ustroyu Livoberezhnoi Ukrainy kintsya XVII – pochatku XVIII st. [Essays on the social and political system of Left Bank Ukraine at the end of the 17th – beginning of the 18th century] *Vydavnytstvo AN URSS*, 531. [in Ukrainian]
8. Kryvosheia I. (2015) Znachne tovarystvo viyskove Nizhynskoho polku na etapi perekhodu do stalykh chyniv neuryadovoi starshyny (kinets XVII – persha chvert XVIII st.) [A significant military association of the Nizhyn regiment at the stage of transition to the permanent rank of non-government officers (end of the 17th – first quarter of the 18th century)] *Siveryanskyi litopys*. No. 5, 3–9. [in Ukrainian]
9. Lazarevskii A. (1893) Opysaniie staroy Malorossii. Materialy dlia istorii zaseleniia, zemlevladieniia i upravleniia. [Description of old Little Russia (“Malorussia”). Materials on the history of settlement, land ownership and management] *Typ. K.N. Milevskoho*, Vol. 2: *Polk Niezhynskii*, 552. [in Russian]
10. (2002) *Lysty Ivana Mazepy. 1687–1691. uporyad. ta avt. peredm. V. Stanislavskiy; vidp. red. V. Smolii* [Letters of Ivan Mazepa 1687–1691. Editor-in-Chief V. Smolii; Compiled and foreword by V. Stanislavsky] Vol. 1. *Instytut istorii Ukrainy NANU*, 480. [in Ukrainian]
11. (2002) *Lysty Ivana Mazepy. 1687–1691. uporyad. ta avt. peredm. V. Stanislavskiy; vidp. red. V. Smolii* [Letters of Ivan Mazepa 1687–1691. Editor-in-Chief V. Smolii; Compiled and foreword by V. Stanislavsky] Vol. 1. *Instytut istorii Ukrainy NANU*, 357–358. [in Ukrainian]
12. (2005) *Mazepyna knyha / upor. ta vstupna stattya I. Sytoho. NAN Ukrainy*. [Mazepin’s book / edit. and introduction Art. by I. Sytyi] *Instytut ukraïnskoi arkheohrafii ta dzhereloznavstva im. M. S. Hrushevskoho; Chernihivskiy i storychniy muzei im. V. V. Tarnovskoho; Kanadskiy instytut ukraïnskykh studii Alberta skoho universytetu; Sivirskiy instytut rehionalnykh doslidzhen*, 525. [in Ukrainian]
13. Mytsyk Yu., Tarasenko I. (2014) Z opysu Baturynskoyi sotni O.M. Lazarevskoho. [From the description of the Baturyn sotnia by O.M. Lazarevskiy] *Siveryanskyi litopys*, No. 6, 364–372. [in Ukrainian]
14. Pavlenko S. (2004) Otochennya hetmana Mazepy: soratnyky ta prybychnyky. [Hetman Mazepa’s entourage: associates and supporters] *Vyd. dim «KM Akademiya»*, 602. [in Ukrainian]
15. Pavlenko S. (2008) *Perpys Baturyna 1666 roku*. [Baturyn census of 1666] *Pamiatky Ukrainy: istoriia ta kultura*, No. 3, 39–41. [in Ukrainian]
16. Putro O. (2008) *Hetman Kyrylo Rozumovskiy ta yoho doba (z istorii ukraïnskoho derzhavotvorennya XVIII st.): monohrafiia: u 2 ch.* [Hetman Kyrylo Rozumovskiy and his era (from the history of Ukrainian state formation in the 18th century): monograph: in 2 parts.] *DAKKKiM*, Part 1, 239. [in Ukrainian]
17. (1902) *Rasporyazhenie kniazia A.I. Shakhovskoho o razdelenii malorossiiskikh kozakov na «vybornykh» i «podpomoshchnikov», 1735*. [Order of Prince A.I. Shakhovsky on the division of Cossacks of Little Russia (“Malorussia”) into «vyborni» and «podpomoshchniki», 1735] *Kievskaiia starina*. Vyp. 2, fevral, 85–88. [in Russian]

18. Romanovskiy V. (1930) Dokument do istorii derzhavnogo skarbu davnoii Hetmanshchyny. [A document on the history of the state treasure of the old Hetmanate] Ukrainskyi arkhеohrafichnyi zbirnyk, Vol. 3, 4–15. [in Ukrainian]
19. Sayenko N. (2016) Kozatski rodyny Baturyna druhoi polovyny XVIII st. za danymy Heneralnoho opysu Livoberezhnoi Ukrainy. [Cossack families of Baturin of the second half of XVIII of century from data of General description of Left-bank Ukraine] Kraieznavstvo, No. 1– 2, 115–122. [in Ukrainian]
20. Serdiuk I. (2011) Polkovykh horodov obyvately: istoryko-demohrafichna kharakterystyka miskoho naseleण्या Hetmanshchyny druhoi polovyny XVIII st. [People of regimental towns: historical-demographic characteristics of the urban population of the Hetmanshchyna in the second half of the XVIIIth century] TOV «ASMI», 304. [in Ukrainian]
21. Terekh M. (2008) Promyslovisht Baturyna doby K. Rozumovskoho (XVIII–XIX st.). [Industry of Baturyn of the era of K. Rozumovskiy (18th–19th centuries).] Baturynska starovyna: zbirnyk naukovykh prats, prysvyachenyy 300-littyu Baturynskoi trahedii, 406–407. [in Ukrainian]
22. Kharmak M. (2016) Vynokurnyi promysel Baturyna u XVII–XVIII st. [Distillery of Baturyn in the 17th–18th centuries] Sivershchyna v istorii Ukrainy: zbirnyk naukovykh prats, Vyp. 9, 225–228 [in Ukrainian]
23. Tsentralnyy derzhavnyy istorychnyy arkhiv Ukrainy, m. Kyiv. [Central State Historical Archives of Ukraine in the city of Kyiv] Fond 57, opys 1, sprava 55, ark 1034.
24. Tsentralnyy derzhavnyy istorychnyy arkhiv Ukrainy, m. Kyiv. [Central State Historical Archives of Ukraine in the city of Kyiv] Fond 57, opys 1, sprava 55, ark. 683 zv.
25. Tsentralnyy derzhavnyy istorychnyy arkhiv Ukrainy, m. Kyiv. [Central State Historical Archives of Ukraine in the city of Kyiv] Fond 51, opys 3, sprava 2086, ark. 4.
26. Tsentralnyy derzhavnyy istorychnyy arkhiv Ukrainy, m. Kyiv. [Central State Historical Archives of Ukraine in the city of Kyiv] fond 51, opys 3, sprava 2649, ark. 1.
27. Tsentralnyy derzhavnyy istorychnyy arkhiv Ukrainy, m. Kyiv. [Central State Historical Archives of Ukraine in the city of Kyiv] fond 51, opys 3, sprava 427, ark. 10
28. Shvydko H. (2004) Komput i reviziya Myrhorodskoho polku 1723 r. [Komput (military census) and revision of the Myrhorod regiment in 1723] Natsionalnyi hirnychyi universytet; Instytut humanitarnykh problem; Instytut ukrainskoi arkhеohrafii ta dzhereloznavstva imeni M.S. Hrushevskoho NAN Ukrainy. Natsionalnyi hirnychyi universytet, 335. [in Ukrainian]